

BARCELONA DAVANT LA REALITAT TERRITORIAL DE L'HOSPITALET

MARTA GRABULOSA I ARENY
Geògrafa*

Les relacions entre Barcelona i el seu entorn immediat es remunten històricament al període medieval.

La determinació dels límits d'aquesta Barcelona i el seu entorn estan en relació amb el caràcter jurisdiccional del Consell de Cent i tenen una base geogràfica: els dos rius, Llobregat i Besòs que actuen com a elements estructurals del territori i en cap cas com a frontera.

El territori sobre el qual tenia jurisdicció el Consell de Cent era l'anomenat «Pla de Barcelona». Aquesta jurisdicció era de caràcter sobretot penal, fiscal i protecció al ciutadà (Dret de recollida).

A finals del segle XIII començament del XIV es consolida progressivament un terme municipal més reduït «l'hort i vinyet» que correspondrà fonamentalment a la ciutat emmurallada sobre la qual el Consell de Cent té competències i funcions de caràcter civil més àmplies i intenses, tot mantenint la seva jurisdicció sobre el territori.

No crec que ara sigui el moment de fer un aprofundiment històric dels orígens de Barcelona però sí posar de manifest alguns fets, per tal de poder comprovar que la relació entre Barcelona i el seu entorn té més arrels històriques que depassen la conjuntura actual.

El Decret de Nova Planta significà la desaparició del Consell de Cent i la reducció del terme municipal de Barcelona a «l'hort i vinyet». Des de la seva creació fins a finals del s. XIX l'Ajuntament de Barcelona viurà sotmés a una legislació i unes pràctiques governamentals que ten-

* En representació del Sr. Jordi Borja, Regidor de Relacions Territorials de l'Ajuntament de Barcelona.

del qual era dissenyar àrees de descentralització de la Generalitat i no pas nous ens locals.

A finals dels anys 40 el creixement de la població, si bé encara no assolirà l'enorme magnitud dels anys següents, ja manifestava una notable dinàmica relativa.

La immigració anava recuperant els nivells anteriors a la Guerra Civil, atreta per les possibilitats d'ocupació que oferia Catalunya i sobretot l'àrea barcelonina on l'existència d'una més sòlida base econòmica i industrial havia permès resistir millor els efectes de la desfeta.

Aquesta immigració ja no es concentrava només a Barcelona sinó que alguns municipis de la rodalia n'absorbien una bona part juntament amb la localització de noves indústries.

Es repeteix a una escala més gran el procés de segregació especial que havia caracteritzat els cent anys anteriors.

Apareix un segon anell perifèric que anunciava els perills d'una propera expansió urbana en «taca d'oli».

Els perills d'aquests tipus d'expansió van justificar l'elaboració i aprovació el 1953 d'un «Pla comarcal que cobria la ciutat de Barcelona i les poblacions circumdants que viuen i es desenvolupen amb ella» i la creació d'un òrgan anomenat «Comissió d'Urbanisme de Barcelona», que havia de garantir-ne l'aplicació del pla, tot fent ús de les importants competències en matèria d'urbanisme que se li adjudicaven.

Un aspecte important a remarcar és el canvi d'orientació que es dona al plantejament de la problemàtica supramunicipal: Ja no es procedeix, com a principis de segle a l'annexió administrativa dels termes veïns, sinó que s'aborda l'ordenació conjunta de tota una àrea, però respectant —administrativament i en les propostes del planejament— la singularitat dels municipis que la formen, els quals «havien de desenvolupar-se com a nuclis independents amb caràcter propi».

Aquesta concepció era totalment innovadora en el panorama espanyol i contrastava amb el procés que estava seguint Madrid en aquells mateixos moments, amb annexions que augmentaven el seu terme municipal.

El resultat de tot això desemboca al cap d'uns anys en una configuració que ha existit fins avui dia sota el nom de La Corporació Metropolitana de Barcelona.

La institucionalització completa de l'Àrea Metropolitana no es fa fins el 1976, 20 anys, més o menys, massa tard. Quan s'aprovà el Pla Comarcal al 53, no hi va haver una traducció institucional de gestió que abracés els municipis que contemplava el Pla i que garantís l'aplicació d'aquest i vetllés pels interessos de l'Àrea Metropolitana.

Potser si en aquell moment, en lloc de deixar l'Àrea Metropolitana en mans d'un control polític on no hi intervenien directament els municipis i el fet que aquests es quedessin aïllats enfront del poder central i l'Ajuntament de Barcelona, s'hagués pogut en gran part evitar el gran caos urbanístic que va haver-hi i els desequilibris econòmico-socials que es van anar accentuant.

La CMB es va crear massa tard i segurament s'ha abolit massa d'hora sense donar temps a que s'adaptés tant a nivell d'organització, com de representativitat, com a nivell de la definició dels seus límits geogràfics a la situació idònia i actual.

Però ara és un tema que ja no hem de discutir més a nivell de si era o no convenient suprimir la CMB sinó que la discussió ha de ser com d'ara en endavant resolent el tema metropolità amb les lleis que tenim aprovades al Parlament de Catalunya.

Ens trobem amb dos fets paral·lels contradictoris i complementaris. Per un costat el fet metropolità a dos nivells diferents —aglomeració urbana i àrea metropolitana que va més enllà de l'estricta aglomeració— i per un altre costat el fet comarcal. La qüestió és com casem aquests dos fets.

En primer lloc els municipis són intocables per dues grans raons que els enforteixen: el seu caràcter electiu directe i la seva immediatesa social.

Sigui quin sigui al final el límit de les comarques que s'inclouen en l'àrea metropolitana, el que s'ha de garantir per sobre de tot és que els municipis que la integren reforcin la seva autonomia local i tinguin capacitat d'intervenir en la política de tota l'àrea metropolitana defensant els seus interessos, i per un altre costat, que es garanteixi una planificació territorial, una gestió dels grans serveis i una promoció econòmica i social conjunta de tota l'àrea metropolitana que continuï resolent la situació heretada de molts anys de descontrol urbanístic, d'especulació i de manca d'un govern metropolità democràtic que ha anat acumulant dèficits i desequilibris que només grans actuacions estructurals poden resoldre.

D'altra banda, assistim a una situació crítica a l'àmbit metropolità de Barcelona.

Primerament estem en un període de reactivació econòmica. Això és veritat. Però una reactivació econòmica que es fa d'una manera extraordinàriament desordenada, amb molt poc control social i a més en una zona de major concentració de treballadors i també d'atur. Si ara multipliquem els sectors públics d'intervenció d'aquesta zona, es diguin actors d'Estat, actors diferents de la mateixa Generalitat, les diferents

entitats metropolitanes, etc., no ens estem dotant dels mitjans per controlar socialment una dinàmica de creixement. Necessitem una actuació pública unificada, en aquest sector.

En segon lloc, la fragmentació político-administrativa del fet metropolità en zones amb greus dèficits socials i urbanístics condueix al «campi qui pugui!» i condueix a que els municipis es converteixin en institucions que demanen almoïna a qui sigui, com sigui i contra qui sigui. Això vol dir que els mecanismes de solidaritat que s'havien començat a crear, s'estan trencant. I, en aquests moments, sigui del partit que sigui un alcalde del Baix Llobregat, per exemple, o fins i tot del Barcelonès o del Vallès, anirà a buscar que li facin habitatges, que li facin zona industrial, que li facin hipermercat, etc., on sigui, encara que això vagi en contra dels interessos globals del territori o en contra dels interessos dels municipis del voltant. Encara que els municipis del seu costat siguin del mateix partit. I si no, munteu un sistema per veure quants socialistes i comunistes no van a la Generalitat, a la Direcció General d'Urbanisme o d'Habitatge a buscar el que sigui i com sigui. I sense que se n'assabenti el veí. I és normal. Tenim una situació de fragmentació administrativa amb un espai social i urbanístic molt fotut. Tant, que si volem crear mecanismes de solidaritat i de coherència, cal una autoritat superior.

Jo voldria proposar per actuar en aquest embolic almenys tres tipus de criteris. Primer, acceptar el que hi ha, el que la llei diu que hi ha. Però acceptar-ho de veritat, no de paraula. S'han de crear dues entitats especialitzades, s'han de crear consells comarcals, etc. Hem de jugar amb això. Perquè això hi és. Perquè això ho ha creat la llei. Això tindrà competències. Poques, però en tindrà. Recursos, pocs, però en tindrà, etc. I a més a més, generarà immediatament interessos polítics i representació política. Per tant, doncs, hem d'acceptar aquest garbuix caòtic, però que hi és. De la mateixa manera que hem de deixar molt clar davant la Generalitat que ella ha d'acceptar la mancomunitat, si els municipis decideixen crear-la o que ha d'acceptar, perquè hi és, el consorci de la Zona Franca com a qualsevol altre instrument d'actuació política a l'àmbit metropolità. Penso que hem de seguir unes regles de joc amb la Generalitat d'acceptar, mútuament, aquelles institucions legals que hem heretat, que la Constitució ha reconegut, que el Parlament de Catalunya ha pogut crear o que la voluntat lliure dels Ajuntaments també ha creat. Això per començar. Però ho hem d'acceptar tots. Segona qüestió: hem de crear mecanismes polítics superadors de tot aquesta complicació. Que pot ser un consorci, que pot ser, complementàriament, una comissió d'urbanisme de la Generalitat a nivell Regió 1. És a dir, hem de crear

uns mecanismes superadors d'aquest embolic amb una perspectiva de Regió 1, d'anar més enllà del fet metropolità pròxim a Barcelona, i amb una perspectiva, també, d'integrar-hi la Generalitat. Jo crec que s'ha d'anar cap a un consorci dels òrgans d'actuació a l'àmbit metropolità de Barcelona, però aquest consorci ha de ser amb la Generalitat i, potser, amb l'Estat. Perquè el fet metropolità de Barcelona és, per una banda, un fet de govern local (això ja hi és, ja hi són els organismes, uns millors que altres, però ja hi són), però després el fet metropolità gros és un fet d'interès de Catalunya i d'interès d'Espanya, de presència, fins i tot, en el món europeu i, per això, la forma de consorci és bona, però reduïda a l'àmbit local. I entre això que hi ha ara i això on es vol anar, em sembla que hem de trobar com a camí intermedi, i aquesta és la meva tercera i última proposta, anar creant mecanismes de col·laboració pràctica entre les entitats i és els organismes de caràcter. Per exemple entre les polítiques d'habitatge, i la comissió d'urbanisme. És absurd que els plans d'urbanisme de Barcelona els aprovi una comissió d'urbanisme de la «província» de Barcelona. Hem d'anar a crear per anar d'aquesta conflictivitat actual a una actuació conjunta en l'àmbit de la regió. Hem d'anar a crear, doncs, organismes de concertació entre uns i altres. Hi ha temes que jo penso que són, necessàriament, de confrontació política, com és la llei dels consells comarcals. Però hi ha altres temes que són necessàriament de concertació política i en aquests moments penso que, ni interessa a l'esquerra, ni interessa a Convergència, ni interessa sobretot a Catalunya, continuar fent del tema metropolità un tema de batalla partidista.

Davant d'aquesta panoràmica del fet metropolità, parlaré ja per acabar de les alternatives de comarcalització de l'àrea metropolitana.

La proposta més racional tècnicament fóra la de crear una comarca equivalent al territori de la CMB o als àmbits de les dues entitats metropolitanes. Aquesta proposta però, planteja problemes polítics diversos (no solament amb el Govern de la Generalitat, també amb els Ajuntaments amb majoria d'esquerres i amb sectors dels partits polítics d'esquerres).

Aquesta comarca única hauria d'organitzar-se internament en districtes metropolitanos: els 10 de Barcelona i almenys els 5 corresponents a les 5 subàrees (unitats funcionals que convé respectar íntegres en les propostes de comarcalització —o en la divisió en districtes de l'Àrea.

La proposta alternativa seria construir comarques en l'actual àmbit metropolità i deixar Barcelona —ciutat a part (es podrà remetre a la llei especial).

Aquestes comarques serien: Baix Llobregat baix (amb la inclusió

d'Hospitalet, Esplugues i St. Just), Besòs (els municipis del Barcelonès situats al nord de Barcelona) i Vallès-Collserola.

Aquestes tres comarques i el municipi de Barcelona podrien crear posteriorment amb les entitats metropolitananes, i, si cal, amb el govern de la Generalitat i de l'Estat, un Consorci per coordinar i per integrar o subsumir les funcions de la Mancomunitat (que podria aleshores desaparèixer). Els òrgans comarcals facilitarien l'actuació descentralitzada del Consorci i assumirien funcions i actuacions supramunicipals concretes.

Ja per últim, si el Parlament de Catalunya no aprovés aquesta proposta, es mantindria la Mancomunitat que, en la mesura que integraria a tots els alcaldes, podria fer d'òrgan polític metropolità i garantir la coordinació de les entitats especials. En aquest cas els Consells Comarcals quedarien reduïts de facto a assemblees que es reunirien poc i per a temes molt específics dels seus territoris.